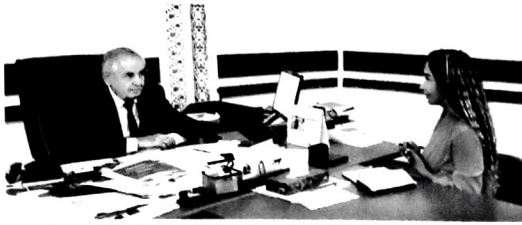

Akademik Arif Həşimov: "COP29 gələcəyə ünvanlanmış, həm də hesabət xarakteri daşıyan mühüm həmrəylik tədbiridir"

Başarıqlı elm təşkilatıdır, tanınmış ictimai xadim, AMEA-nın akademik-katibi, AR Elm və Təhsil Nazirliyi Fizika İnstitutunun baş direktoru, akademik Arif Həşimov ölkəmizdə keçiriləcək COP29 tədbiri ətrafında aktual mövzulara dair suallarımıza cavablandırır. O, müasir dövrdə Azərbaycan elminin inkişafı istiqamətində görülən işlər, energetika sahəsində aparılan tədqiqatlar, eyni zamanda "Yaşıl dünya" naminə həmrəylik illi və COP29 çərçivəsində həyata keçirilən tədbirlərdən və perspektivlərdən danışır.

qatlar və əldə olunan nəticələr sizə qane edirmi? Bu istiqamətdə hansı problemlərin araşdırılması zəruridir?

- Hərmətli Arif müəllim, qarşıda AMEA-nın 80 illik yubileyi gəlir. Uzun illər bu elm ocağında rəhbər vəzifələrdə çalışmışınız, Azərbaycan elminin inkişafına mühüm töhfələr vermişsiniz. Son illər AMEA-da aparılan islahatları, elmin tərəqqisi yönündə həyata keçirilən tədbirləri necə qiymətləndirirsiniz?

- Əvvəlcə onu qeyd edim ki, AMEA-da aparılan islahatlar təkcə Akademiyamız deyil, bütövlükdə Azərbaycan elminin gələcək inkişafına yönəlmişdir. Təkcə bu gün əldə olunan nailiyyətləri kifayətlənmək yox, eyni zamanda həm keçmişə, həm də gələcəyə baxmaq, bütün dövrləri təhlil etmək lazımdır. Hər kəsə məlumdur ki, AMEA-nın 80 illik yubileyi yaxınlaşır. Tarixi nöqteyi-nəzərdən 80 ərəmi o qədər də böyük deyil. Lakin mən hesab edirəm ki, bu illər ərzində Azərbaycan elmində ümumilikdə əhəmiyyətli nailiyyətlər əldə olunmuşdur. Həmin nailiyyətlərin qazanılmasında təkcə AMEA və onun əlmi müəssisələrinin deyil, həm də respublikanın bütün elmi tədqiqat qurumları, ali təhsil ocaqları və albatba ki, elmə məşğul olan hər kəsin payı vardır.

Ölkəmizdə elm sahəsində aparılan islahatlar gələcəyə, təbii ki, indiki dövrdə bu istiqamətdə həyata keçirilən tədbirlər əsasında XXI əsrin tələblərinə, global çağırışlara cavab verməli və əvvəlki illərlə müqayisədə fərqlənməlidir. Müasir dövrdə bütün cəmiyyətlər, bəşəriyyət elmdən daha çox nailiyyətlər, yeniliklər gözləyir. Aydın məsələdir ki, dünyada gedən rəqəmsallaşma prosesləri, Uş Səyayə İnqlabı və s.ün intellektin getdikcə yeniliklər, eyni zamanda informasiya bolluğu elmin qarşısında yeni vəzifələr, prioritetlər qoyur. Bütün bunları AMEA-da da dünya elminin tələblərinə cavab verən elmi tədqiqatların aparılmasını, gələcək inkişafı ünvanlanmış yeni islahatların həyata keçirilməsini tələb edir. Artıq Akademiyada AMEA-nın prezidenti akademik İsa Həbibbəylinin rəhbərliyi və birbaşa təşəbbüsü ilə Azərbaycan elminin inkişafı və beynəlxalq aləmə sürətli inteqrasiyası istiqamətində yenilikli islahatlara təkan verilib. Bu islahatların əsas fərqi ondan ibarətdir ki, elmin, alim və ziyalıların qarşısına tamamilə yeni vəzifələr qoyulub. Təbii ki, həyata keçirilən bütün tədqiqatlar Sovet və keçid dövründə aparılan islahatlardan fərqlənir. Bu gün Azərbaycan müstəqil və öz torpaqlarını işğaldan azad etmiş bir ölkə kimi bütün dünyada yüksək nüfuzla, strateji mövqeyə malikdir.

Xüsusiylə qeyd etməliyik ki, ölkə Prezidenti İlham Əliyevin rəhbərliyi ilə Azərbaycançılıq son illərdə qazandığı nailiyyətlər Ulu Öndər Heydər Əliyev tərəfindən qoyulmuş məqsədlərdən siyasi-tənqidi məntiqi davamı və real nəticəsidir. Təbii ki, Azərbaycan alimlərinin də, AMEA üzvlərinin də ümde vəzifələrindən biri və əsası bu strateji xəttə davam etdirərkən Azərbaycan elminin inkişafını sürətləndirmək, beynəlxalq aləmə inteqrasiyasını təmin etmək, alim və ziyalıların əldə etdikləri mühüm elmi nailiyyətləri dünya ictimaiyyetində tanımaq, təbliğ etməkdir.

- Müasir dövrdə ölkəmizdə energetika sahəsində aparılan tədqiqat

artırmaqdadır. Hazırda respublikamızın digər regionlarında, o cümlədən Naxçıvanda yeni Günəş Elektrik Stansiyalarının tikintisi davam etdirilir. Stansiyadan alınan nəticələr göstərdi ki, elektrik stansiyasının tikilməsi üçün düzgün ərazinin seçilməsi əsas şərtlərdən biridir.

Bundan başqa, dövlət başçısının iş-tirəki ilə respublikanın müxtəlif bölgələrində bir sıra stansiyaların təmələqyma mərasimləri keçirilib, həmçinin ölkəmizin enerji potensialını gücləndirəcək böyük stansiyalar istifadəyə verilməyə ərazindədir. Günəş, külək elektrik stansiyalarından sonra işğaldan azad edilmiş Qarabağ torpaqlarında çoxlu sayda kiçik su elektrik stansiyaları tikilib. Bu ərazilərdə indiyədək 270 meqavat gücündə 32 su elektrik stansiyası istismara verilib.

Ölkəmizdə su potensialından tam səmərəli istifadə etmək üçün "AzərEnerji" ASC tərəfindən bir sıra stansiyaların tikintisi davam etdirilməkdədir. Yaxın gələcəkdə işğaldan azad olunan ərazilərin, ətraf rayonların elektrik enerjisi təchizatını alternativ enerji mənbələrinin, əsas da su elektrik stansiyalarının hesabına təmin etmək mümkün olacaqdır. Bu stansiyaların hər biri həm də ölkənin ümumi enerji sistemində inteqrasiya olunub.

Bundan başqa, Azərbaycan və İran arasındakı dövlət sərhədində yerləşən, Araz çayı üzərində tikilmiş "Xudafərin" və "Qız qalası" su elektrik stansiyalarının tikintisi başa çatdıqdan sonra uzun elektrik enerjisi istehsalı respublikamızın enerji sistemində tam şəkildə qoşulmaqla enerji təhlükəsizliyinin, enerji təminatının keyfiyyətinə daha da artıracaqdır.

Eyni zamanda, bu stansiyaların tikilməsi su problemlərinin həllində, yeni su anbarları kimi istifadə olunmasında da böyük əhəmiyyət kəsb edir. Xatırladım ki, Azərbaycan dünyada su ehtiyatları az olan ölkələrdən biridir. Bu səbəbdən xeyli sayda su anbarları tikilmişdir. Məlumdur ki, ölkənin ən böyük çayları olan Kür və Araz öz mənbələrini başqa ölkələrdən götürür. Yəni, bizim su ehtiyatlarımız adətən qonşu dövlətlərdə formalaşır. Bu səbəbdən həmin çaylardan səmərəli istifadə etmək üçün suzlı göllərin yaradılmasına da ehtiyac vardır. Bu suzlı göllər elektrik enerjisinin alınmasında çox əhəmiyyətlidir.

Respublika ərazisində ən böyük su anbarı Mingəçevir su anbarıdır ki, Yu. xarabə, Aşağı Qarabağ kanalları bu su elektrik stansiyasının (SES) hesabına tikilmişdir. Mingəçevir SES-in istehsal etdiyi elektrik enerjisi su ilə yanaşı, ölkəmizin enerji təchizatında da xüsusi önəm daşıyır.

- Bildiyimiz kimi, bu il Azərbaycan da "Yaşıl dünya" naminə həmrəylik illi" elan olunub. Həmçinin ölkəmiz COP29 kimi mötəbər bir tədbirə ev sahibliyi etməyə hazırlaşır. Sizcə bu tədbir Azərbaycan da "Yaşıl təfəkkür"ün formalaşması, ekoloji problemlərin həlli istiqamətində hansı töhfələr verəcək?

- Prezident İlham Əliyevin ölkəmizdə 2024-cü ilin "Yaşıl dünya" naminə həmrəylik illi" elan edilməsi haqqında Sərəncamında Azərbaycanın beynəlxalq ictimaiyyəti etibarlı və məsuliyyətli üzvü kimi iqlim dəyişmələrinin fəsadlarına qarşı mübarizəyə öz töhfəsini verdiyi qeyd olunub. Sənədə, eyni zamanda, respublikamızın 2030-cu ilə qədər sosial-iqtisadi inkişafda dər 5 milli prioritetlərdən birinin "Təmiz ətraf mühit

və yaşıl artım ölkəsi" kimi müəyyənləşdirildiyi bildirilib.

Həmin prioritetlə uyğun olaraq ölkəmizdə artıq ətraf mühitin sağlamlıqdan, yaşılıqların bərpası və artırılması, su ehtiyatlarından, həmçinin dayanıqlı enerji mənbələrinin səmərəli istifadəsinə gətirilən istiqamətində tədbirlərin həyata keçirilməsinə başlanılıb.

Qürur hissi ilə qeyd etməliyik ki, ötən əsrdə iqtisadi fəaliyyətin ekosistemin ekoloji tutumundan kənara çıxması-nın gözlənilən fəsadlarına dair ilk çağırışları edən Ümummilli Lider Heydər Əliyevin qardaşı, görkəmli alim, akademik Həsən Əliyev olmuşdur. Bu, həm də onun sübutudur ki, Azərbaycan da "yaşıl təfəkkür"ün, ekoloji düşüncənin tarixi həç də son onilliklərdəki dünyanın yeni çağırışları ilə bağlı deyildir. Bizim elmi fikri tariximizdə belə mütərəqqi ya-nışmaların tarixi xeyli əvvəlki dövrlərə təsadüf edir. Belə ki, SSRİ EA və müttəfiq respublikaların Elmlər Akademiyaları arasında ilk dəfə olaraq 1955-ci ildə Azərbaycan EA Rəyasət Heyəti nəzdində Təbii Mühafizə Komissiyası təşkil edilmişdir və bu komissiyaya akademik Həsən Əliyev başçılıq etmişdir. Görkəmli akademik bu məsələlərə xüsusi diqqət göstərmiş və beləliklə, bu istiqamətdə işlər daha sistemli şəkildə davam etdirilməyə başlamışdır.

Azərbaycan COP29-la əlaqədar tədbirlərə ciddi şəkildə hazırlaşır. Şübhəsiz ki, COP29 bir növ həm gələcəyə ünvanlanmış, həm də hesabət xarakteri daşıyan mühüm bir həmrəylik tədbiri olacaqdır. İstirəqat ölkələr planetimizin qorunması ilə bağlı görülmə iş, mövcud problemlər və onların həlli yollarına dair hesabatlarını təqdim edəcəklər. Bundan başqa, COP29 çərçivəsində global təhlükəsizliyi təmin edən enerji mənbələrindən istifadənin vacibliyi diqqətə çatdırılacaq və müvafiq qərarlar qəbul olu-nacaqdır.

Prezident İlham Əliyev COP öncəsi tədbirlərin istirəqatçılarına müraciətində demişdir: "Mən COP29-da tarixi razılaşmanın - "Bakı Sazış"nın əldə olunmasını gözləyirəm". Düşünürəm ki, bu, olduqca böyük əhəmiyyətə malik çıxışdır. Əgər həmin sazişin imzalanması gerçəkləşsə, Azərbaycanın adı tarixə qızıl hərflərlə yazılacaqdır. Bu razılaşma-nın əhəmiyyətinin indiki dərk edə bilməsək də, bir neçə ildən sonra daha dolğun şəkildə ifadə etmək mümkün olacaqdır. Hər bir alim öz çıxışında və hər-lərdəki statistik məlumatlarda tullantı-ların həcmi, gözlənilən işlər və gözlənilən haqqında məlumat verir. Lakin gələcək-də bu işləri daha da təkmilləşdirmək və problemləri aktuallaşdırmaq üçün "Bakı Sazış"ndan böyük gözləntilər var.

COP29-un əsas vəzifələrindən biri, bütün tərəflərin ehtiyatlarını nəzərə alan iqlim maliyyəsi üçün aydın və id-dialı yeni kollektiv kəmiyyət hədəfi müəyyən etməkdir. Yəni, bütün dünya bu sahədə görülmə işləri maliyyələşmə mexanizmini ortaq qoymalıdır. Bundan sonrakı işlər "Bakı Sazış"ndan əslilə olacaq və bu məsələ həllini tapsa, ölkə Prezidentinin dediyi kimi, böyük tarixi bir məsələnin həlli təmin oluna-cacaqdır.

Mən ölkəmizin COP29-da yaxından iştirakını baxımından COP29-un əhə-miyyətli xüsusi qeyd etməliyik. Prezi-dent İlham Əliyev tərəfindən 2021-ci il 2 fevral tarixli Sərəncamı ilə təsdiq edil-miş "Azərbaycan 2030: sosial-iqtisadi inkişaf dair Milli Prioritetlər" sənədi müasir dünyanın çağırışlarına bütün istiqamətlərdə tam şəkildə əhatə edir. Düşünürəm ki, COP29-da bu sənədə əks olunan məsələlər bir daha nümayiş et-diriləcəkdir.

Müsahibəni apardı: Nərgiz GƏHRƏMANOVA
AMEA-nın Rəyasət Heyəti aparatının İctimaiyyətlə əlaqələr, mətbuat və informasiya şöbəsinin Elektron informasiya sektorunun müdiri